

TLAČOVÁ SPRÁVA č. 29 - 2020/2021

Všetci sme posadnutí sami sebou a zároveň všetkými ostatnými

„Keď čítate Dostojevského, dostanete horúčku, závrat z priepasti, z obnaženia, lebo vždy ide o odhalenie,“ hovorí v rozhovore riaditeľ Činohry ŠDKE a režisér pripravovanej inscenácie Besy Anton Korenčí. Divadelná adaptácia slávneho románu veľikána ruskej a svetovej literatúry bude mať premiéru 24. septembra v Historickej budove ŠDKE.

Čím vás oslovil Dostojevského román *Diablom posadnutí* pre jeho spracovanie do divadelnej podoby?

Ak vezmeme za počiatok modernej doby Francúzsku revolúciu, tak počas nej – ako v nejakom laboratóriu – vyvstali už všetky otázky a situácie, ktoré sa pred nami pod rôznymi menami objavujú odvtedy vždy znova a znova, dokonca aj dnes, v 21. storočí. Keď Dostojevskij píše o sebe a svojej súčasnosti v roku 1871, máme pocit, že píše o nás a vyhlasujeme ho za proroka. Nepoznám momentálne súčasnejší román než *Besy*, nepoznám modernejšieho autora než Dostojevského. Proustovo *Hľadanie strateného času*, ktoré vzniklo o štyridsať rokov neskôr, vyznieva popri *Besoch* ako dielo dávno zabudnutej minulosti a väčšina diel tzv. modernej a postmodernej literatúry pôsobí, akoby ich písali práve rôzne Dostojevského postavy. Václav Černý vo svojom známom doslove k slovenskému prekladu románu píše, že je to politický pamflet, ale podľa mňa nie je. Politikum tvorí len vrchnú vrstvu tohto románu, Dostojevskij sa od svojich vlastných politických názorov oslobodzuje, nezáväzuje ho, takže nejde ani o pamflet. Pre mňa je to román antropologický, smeruje k samotnej podstate človeka, k samotnej podstate duše moderného človeka. Ak nejakú má... Oslovil ma teda tým, že ide v poznaní človeka najďalej, nielen spomedzi umelcov, ale aj tzv. vied o človeku – psychologické teórie popri ňom blednú v rozprávky. Keď čítate Dostojevského, dostanete horúčku, závrat z priepasti, z obnaženia, lebo vždy ide o odhalenie.

Ako vznikala divadelná adaptácia diela, ktoré má vyše šesťsto strán a množstvo postáv? Zvolili ste nejaký špeciálny kľúč, čo všetko z románu chcete preniesť na javisko?

Román je síce rozsiahly, ale vcelku tvorí jeden veľký komentár k biblickému príbehu o démonoch z Gerasy. Zachovali sme takmer všetky postavy, pretože sa navzájom zrkadlia a osvetľujú, točia sa okolo Stavrogina ako okolo Slnka, fungujú ako planéty v Slnčnej sústave – ak by sme nejakú vybrali, narušíme gravitačnú rovnováhu. No jednému konštruktú sme sa predsa len nevyhli – postava Matrjoše, malého dievčatka z cenzurovanej kapitoly Stavroginovej spovede *U Tichona*, Stavroginovej obete, vystupuje v našej adaptácii ako rozprávač, sprievodca dejom. Dostojevského romány sú však vo svojej podstate dramatickou literatúrou, takže v skutočnosti nie je nutná natoľko radikálna transformácia, ako sa na prvý pohľad môže zdať. Navyše, divadlo má omnoho viac možností sprostredkovania informácie a významu než literatúra.

***Besy* sú predposledným románom Dostojevského a tak ako jeho ostatné diela vyvolal v svojej dobe v Rusku veľkú polemiku. Niektorí Dostojevského vinili, že brojí proti revolúcii, v literárnej vede sa označuje ako najvýznamnejšie dielo tzv. antinihilizmu. Na čo chcel týmto románom poukázať veľký znalec temnej stránky ľudskej duše?**

Neviem, či chcel na niečo poukazovať, najistejšie by bolo spýtať sa priamo "znalca temnej stránky ľudskej duše", ako vravíte, ale žiada sa mi pripomenúť, že Dostojevskij má v skutočnosti omnoho viac humoru, než sa javí z všeobecne zažitej predstavy o jeho diele, čo by sme radi ukázali aj v našej inscenácii. Ale k otázke, človek potrebuje mať boha, jednoducho povedané, ak nemá boha, má idol, dodal Scheler. To nie je kategorický imperatív, iba holý fakt. "Bohom" môže byť čokoľvek, aj zviera alebo vec. V jednej malajskej rozprávke sa hlavný hrdina stretne s tigrom, a tak sa zľakne, že reflexívne začne tigra napodobňovať a tiger sa zľakne a utečie – človek sa premení na tigra. Poznáme aj skutočné príbehy o tom, ako sa istá žena zľakla okoloidúceho bicykla a ocitla sa v jeho moci, nevedela prestať napodobňovať ho – premenila sa na bicykel. No "bohom" moderného človeka je zväčša iný človek, spomínaný idol, na ktorého sa snažíme podobať, ba premeniť, prisvojujeme si aj jeho názory a túžby. Tým sa však zároveň stáva naším rivalom, a keď je tento proces obojstranný, vznikajú nám mimetickí dvojníci, ktorých je ťažké od seba odlíšiť, vzniká nám jednoliata masa, alebo stádo sviň, ktoré sa spoločne vrhne z útesu, ako v spomínanom biblickom príbehu. Jedinou možnosťou, ako zachrániť stádo od skazy, je nájsť domnelého vinníka, preniesť celú vinu na neho a obetovať ho.

Dajú sa v Dostojevského „kronike“ života vo fiktívnom ruskom provinčnom mestečku nájsť paralely s dobou, ktorú žijeme? Sú „diablom posadnutí“ aj medzi nami?

Bezpochyby, všetci sme posadnutí sami sebou a zároveň všetkými ostatnými, pretože len skrz tých druhých tvoríme svoj vlastný obraz, na ktorom sme závislí. Je to náš údel. Ten, čo sa to snaží popierať, je závislý najviac. Askéza túžby je dôkazom jej veľkosti a sily konkrétnej závislosti.

Pred deviatimi rokmi uviedlo divadlo Dostojevského Zločin a trest. Dajú sa medzi týmito dvoma svetoznámymi dielami Dostojevského nájsť isté paralely?

Nielen isté paralely, ale pokojne by sa dali spojiť tak, že by si to málokto všimol. Dostojevskij písal od svojej konverzie v *Zápiskoch z podzemia* až po *Bratov Karamazovcov* jeden veľký román, rozvíjal jednu ústrednú myšlienku.

Inscenácia dáva príležitosť takmer celému činohernému súboru, titulnú postavu opäť ako v Zločine a treste stvárňuje hosťujúci Marek Geišberg, veľký dôraz je daný aj na pohybovú stránku, ktorú pripravuje Andrej Petrovič. Diváci sa zrejme môžu tešiť na nie práve klasické poňatie divadla...

Pravdupovediac, neviem, aké je klasické poňatie diela – snažíme sa byť Dostojevskému verní, ale tiež sme determinovaní našou dobou, istou historickou skúsenosťou, prostredím, ktoré nás formuje, takže svoj tieň neprekročíme. Snažíme sa, aby bola inscenácia zrozumiteľná, aby bola autentická, a aby mala humor.

14.6.2021

Svjatoslav Dohovič, web editor a PR